

Näin syntyy kemianäyttely

■ Tekniikan museon Pyöreä halli Helsingin Vanhankaupunginlahden rannassa paistattelee syyskuista päivää tyytyväisen näköisenä. Kullankeltainen rakennus pullottaa pinkeänä kuin viimeisillään odottava äiti. Luvassa onkin pitkään toivottu tulokas: suomalaista kemiaa ja kemianteollisuutta esittelevä näyttely, joka putkahtaa yleisön ihasteltavaksi tuota pikaa. Laskettu aika koittaa 25. lokakuuta.

Päivi Ikonen

Tekniikan museon johtaja **Marjo Mikkola** kiiruhtaa avaamaan vieraalle ovea päärakennuksen vierestä pilkottavaan Pyöreään halliin, jonka uumenista avautuva näkymä on harvinaisen komeaa teollisen arkkitehtuurin historiaa.

”Helsingin vesilaitoksen talo 1800-luvun lopulta”, Mikkola kehaisee. Se mikä suojellun arvorakennuksen museotoiminnalle asettamina rajoituksina menetetään, saadaan ainutlaatuisena henkenä takaisin.

Tilaa täyttää toistaiseksi kaksi suurta pysyvää näyttelyä, suomalaisen teollisuuden isoille isännille eli metsälle ja metallille omistetut.

Uusi kemian perusnäyttely valtaa täyte-

Tekniikan museon rakennukset Vanhankaupunginlahden rannassa palvelivat helsinkiläisiä pääkaupungin vesilaitoksen kokonaisen vuosisadan. Nyt keltainen Pyöreä halli valmistautuu esittelemään suomalaisen kemian historiaa ja innovaatioita kaikelle kansalle.

kakun muotoisesta hallista viipaleen, joka kahvikutsuvieraan lautasella aiheuttaisi tautusti supinaa. Muhkea pala on kuitenkin ansaittu painavin meriitein, niin keskeinen osa kemialla ja kemianteollisuudella nyky-Suomessa on.

Alta purettiin pois rakennustekniikkaa esitellyt osio. ”Se olikin täällä poikkeuksellisen kauan, 21 vuotta. Niin pitkäikäisiä näyttelyitä ei nykyään enää tehdä.”

Kemiaa koko elämä

Tekniikan museossa 25.10.2007 alkaen.

Näyttelyn teemat:

- Elämän kemia
- Kemia arkemme apuna
- Innovaatiot ja innovaattorit
- Kemian teknologiat ja tekijät
- Kemia yhteiskunnan katalyyttinä

Mukana kymmeniä yhteistyöyrityksiä, suurimpina Orion, Neste Oil, Helsingin Vesi, Lumene, Kemira, Borealis Polymers, Altia, Tikkurila, Arizona Chemicals, Forchem, Dynea, Fiskars, Valio, Ekokem, Paperinkeräys, Teknokemian Yhdistys, Lääketietokeskus sekä Lääketeollisuus ry. Myös Kokkola alan yrityksieneen on mukana hankkeessa.

Tekniikan museo • Viikintie 1, Helsinki
Avoinna ke–su klo 12–16
www.tekniikamuseo.fi

Kemiakokonaisuus pystytetään tällä tietoa vuosikymmeneksi.

Nostalgiaa puhdistilassa

Eteisaulasta näyttelytilaan laskeudutaan kaarevaa portaikkoo, jota kelpaisi astella vaikka debyyttitanssiaisiin. Alhaalla odottaa yllätys.

Vaikka rakentaminen on kiivaassa vaiheessa, luulee päätyneensä puhdistilaan. Siuhaalariset naiset ja miehet kiipeilevät, napputtavat, nikkaroivat, liimaavat ja maalaavat, mutta lyhyttä rälläkän pärahdyistä lukuun ottamatta lähes ääneti, eikä missään näy roskaa tai purua.

”Meluisimmat työt hoidetaan aukioloaikojen ulkopuolella, ja rakennusjäte siivotaan aina heti pois”, Mikkola valistaa.

Lisäksi pystytyksestä vastaava Intercom-yhtiö aloitti urakan omista pajoissaan, joten päästessään elokuussa paikan päälle se toi tuliaisina paljon valmista tavaraa. Nyt tilaa rajaa jo parin kilometrin verran tukirakenteita, ja nelisensataa neliötä vanerisia taustapaneeleita odottaa kuvia, tekstejä ja muuta näyttelymateriaalia. Kohta aletaan kantaa sisään isompia elementtejä.

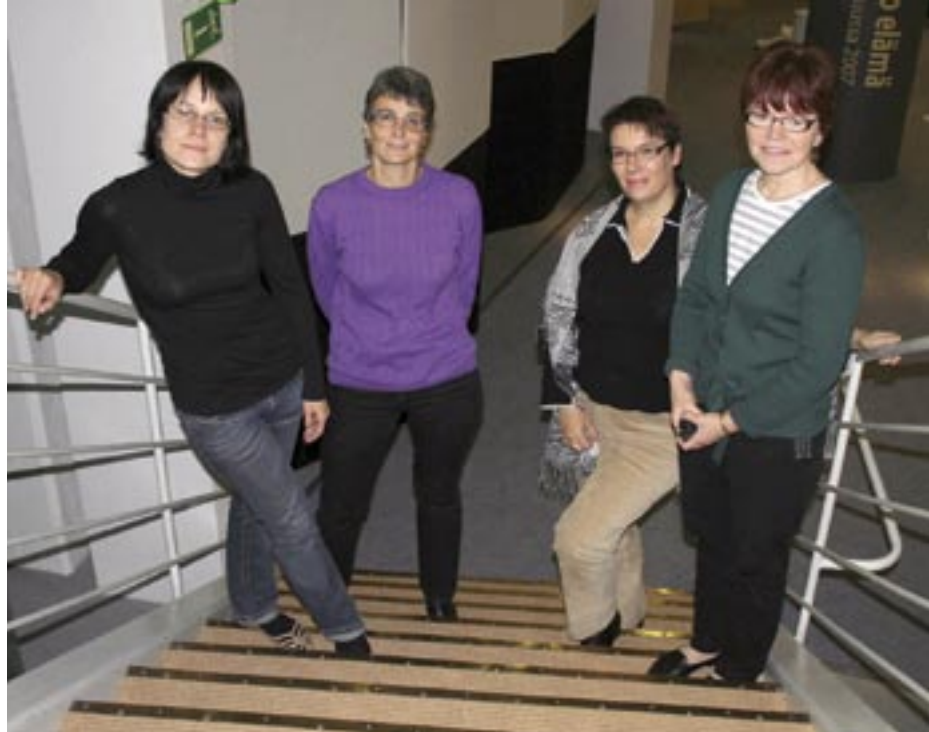
Muutama kuvaelma-aiho tarjoaa kurkistuksen tulevaan. Tervahaudan pienoismalli museon omista kokoelmista on päässyt näköalapaikalle. Yhdelle seinämälle on rakentumassa Orion-yhtiön 1950-luvun laboratorio. Nostalgista värinää varttuneemmissa kävijöissä virittää varmasti myös Nesteen valvomo kultaiselta 1970-luvulta.

Vanhemmat ja paljon kummeja

Vuonna 1972 avattu Tekniikan museo ei esittele kemiaa ensi kertaa. 1980-lukulainen,

Projektitutkija Johanna Vähäpesola (vas.), intendentti Eeva Siltala, museonjohtaja Marjo Mikkola ja amanuussi Tuula Kuusisalo kuuluvat kemianäyttelyä rakentaneeseen ydinryhmään. Muutaman viikon päästä portaita laskeutuvat ensimmäiset näyttelyvieraat.

Outi Engström

aikansa hyvin palvellut kemianteollisuuden osio siirrettiin kuitenkin vanhentuneena varastoon vuonna 2006, niin paljon eteenpäin oli menty sekä alalla että museotekniikoissa.

Myös näyttelysuunnittelun peruserätykset olivat ehtineet muuttua. ”Ennen tehtiin kronologisesti, nyt teemoittain”, Mikkola kiteyttää. Audiovisuaalisuus ja interaktiivisuus ovat museoiden arkea.

Uusi kemianäyttely syntyi pilkkeeksi museoväen silmään tämän vuosikymmenen alussa. Myös kumppaniksi kosittu Kemianteollisuus ry innostui oitis asiasta.

”Toimitusjohtaja **Hannu Vornamon** kanssa menimme silloisen museonjohtajan **Lea Väkeväisen** kutsusta katsomaan ja totesimme saman: aika oli saada kemiasta uusi näyttely”, muistelee viestintäpäällikkö **Merja Vuori**.

Jos näyttelyllä on varsinaisia ydinvanhempia kaksi, laaja uusperhe käsittää monta hyvää äitiäpuolta ja avoisää, kuten alan yhteisöjä, yrityksiä ja organisaatioita. Kummeja, kättilöitä ja erilaisia teknisiä jumppaajia on moninkertaisesti.

”Hannu Vornamosta tuli meillä hankkeen henkinen isä ja lähettiläs, joka vei asiaa yrityksiin päin. Hän otti ihan sydämen asiakseen, että alan tarinat saadaan esille”, Vuori kuvailee Kemianteollisuuden osuutta. Itse hän piti lankoja käsissään koordinaattorin roolissa.

Museo ja teollisuus kokosivat yhteistyösää aihealueittain toistakymmentä asiantuntijaryhmää, joissa ideoinnin ja teemojen va-

linnan jälkeen alettiin pohtia yksityiskohtia, niin esineistöä, kuvia kuin näyttelytekstejäkin. **Mikko Yli-Erkkilän** ja muiden tekstintekijöiden kokoama alustava käsikirjoitus koki melkoisen pyörytyksen sekä yrityksissä että erikoisalujen eturivin tutkijoilla.

Samaan aikaan prosessi eteni museossa muutenkin. Sisällön ohella tärkeässä osassa oli esimerkiksi näyttelyn visuaalinen ilme. Rauhallisen keltaiseksi ja violetinharmaaksi rakentuva maailma on suunnittelutoimisto Recommendedin käsialaa. Työpajaosion velmut huonekalut ideoi muotoilija **Jukka Halttunen**. Näyttelyn valaisusta ja äänimaailmasta vastaa monista näyttelyistä tuttu tekijämies **Ilkka Volanen**.

”Näyttelyyn tulija näkee vain lopputuloksen, mutta taustalla on aina parin–kolmen sadan ihmisen työpanos”, Marjo Mikkola muistuttaa.

Kylpyhuone ja pilot-esineitä

Vaikka hankkeessa eletään hektisiä aikoja,

museon näyttelytyöryhmän jäsenistä muutama ehtii toviksi kahvipöytään kertomaan kuulumisiaan. Intendentti **Tuula Kuusisalo**, amanuussi **Eeva Siltala**, projektitutkija **Johanna Vähäpesola** ja tiedottaja **Riina Linna**, joka ei päässyt haastatteluun, tuottavat kaikki näyttelyyn sisältöä. Siis mitä?

No, esimerkiksi lääkekehitystä, metsäkemian, prosessiteknologiaa, arkista kemiaa kosmetiikasta ja pesuaineista muoveihin ja maaleihin. Kokkola-kokonaisuuden, jossa esitellään kemian merkitystä yhteisölle, tervasta ja nahasta rikkiin ja nykyaikaisiin tehtaisiin.

Tietysti esillä on suomalaisia kemian innovaatioita, kuten AIV-rehua, interferonia, biohajoavia istukkeita, funktionaalisia elintarvikkeita ja Borstar-teknologiaa. Vähän historiaa **Gadolinista** ja **Kompasta** alkaen. Ja aika paljon muutakin.

Sujuvasta terminologiasta päätelisi, että joukolla on takanaan alan opintoja, mutta sen naiset kieltävät kiireesti. Mitä nyt ”keskikoulusta jäi mieleen muutama alkuaine ja bunsenlamppu”.

Museoalalla työ eli jokainen näyttely kuitenkin opettaa tekijänsä, ja Kuusisalon mukaan tarpeen vaatiessa ”suusta kumpuaa jo kummasti kemiaa”. Muutkin myöntävät osaavansa ainakin ”vähän keskustella aiheesta”.

Materiaalia kerätään monelta taholta. Tekniikan museon omat kokoelmat sisältävät noin 6 000 esinettä, ja jo niistä löytyy paljon esille pantavaa tähänkin näyttelyyn. Kemianteollisuuden yhteistyöyritysten omista museoista ja kokoelmista saadaan kiitettävästi lisää.

Jonkun verran täytyy harrastaa aarteiden metsästäystä. Vähäpesolalla on paraikaa haussa valokuva vanhasta kylpyhuoneesta. ”Yllättävän vaikea pala, mutta Tampereen museoiden kuva-arkistosta se taidetaan nyt saada.”

”Pilot-kokoisia lasiesineitä!”, Siltala muistaa äkkiä. Niitä ei ole tahtonut löytyä

InnoApajalta isoja saaliita

Keskellä kemianäyttelyä kävijää odottaa ovelasti suunniteltu ansa.

Hauskasti polveilevat rakenteet kätkevät sisäänsä InnoApajan eli luovan ajattelun työpajan kaikenikäisille oppijoille ja kävijöille. Pajaan joutuu ja pääsee melkein huomaamattaan, ja siellä taas päähän tarttuu kuin itsestään monenlaista kemiaan liittyvää tietoa ja taitoa.

Kemianteollisuus halusi ehdottomasti näyttelystä myös oppimisympäristön. ”Ajatus syntyi meillä heti yhdessä näyttelyn kanssa. Kaikille oppijoille – etenkin opettajille ja oppilaille – haluttiin ympäristö, joka tukee luovuuden kehittämistä ja tarjoaa käyttöön innovatiivisia työtapoja. Näyttelyssä pitää jäädä mieleen enemmän kuin pelkkä

käynti”, Merja Vuori sanoo.

Vallankumouksellista toteutuksessa on, että oppimisen työssä on sijoitettu näyttelyn ytimeen, kun työpajat normaalisti toimivat siitä täysin erillään. ”Tässä asiassa me olemme pioneereja”, vahvistaa Tekniikan museon erikoissuunnittelija **Leena Tornberg**.

Apajalle suunnitellut oppimispolut on rakennettu niin, että sekä esikoululainen että korkeakouluopiskelija löytää itselleen sopivia haasteita. Ovet ovat avoimia kaikille, myös aikuisille.

”Polun voi kulkea yksikseen, mutta parhaiten se toimii ohjatuille ryhmille. Kerralla mahtuu mukaan luokallinen eli kolmiensykmentä henkeä”, Tornberg kertoo.

kirveelläkään. Museo vastaanottaisi lahjoituksen enemmän kuin mielellään.

Vaikeita valintoja

Pitkän prosessin aikana esineitä valikoidaan vitriineihin kuin jalokiviä hallitsijan kruunuun, ja melkein jokaiseen ehtii muodostua henkilökohtainen suhde, johonkin jopa aivan erityinen.

”Hypokloriittikenno”, Eeva Siltala henkilösuosikkinsa. Perustelutkin tulevat pyssyn suusta. ”Se on tarpeeksi vanha ja tarpeeksi pieni. Lisäksi siihen liittyy hirvittävän paljon symboliikkaa, kun se yhdistää metsän ja kemian.”

Johanna Vähäpesolallakin on näyttelyssä lempiesine, mutta se ei kuulosta kovin kemialliselta. Kuulakärkikynä?

”Sehän antoi tutkijalle idean astmalääkkeen annostelijaan!”

Muiden nimetessä suosikkejaan Kuusisaalo näyttää äidiltä, jonka pitäisi pelastaa yksi lapsistaan ja hylätä muut. *Sofien valinta* on mahdoton paikka. Yhtä ei voi mitenkään nostaa joukosta esiin, varsinkaan kun ”jokainen esine saa henkensä näyttelyn kokonaisuudesta”.

Siitä kaikki ovat yksimielisiä, että tuskallisinta näyttelynteossa on juuri karsiminen. Kiehtovia ideoita, tarinoita ja tavaroita kun olisi tarjolla monin verroin enemmän kuin tilaa, ja aina kalvaa tunne, että juuri sen parhaan joutuu syystä tai toisesta jättämään pois.

Yhtenä haaveena onkin vielä jossakin vaiheessa saada aikaan näyttelykirja. Siinä voisi kertoa kaiken sen, mikä nyt jää yleisöltä näkemättä. Toinen tavoite on nettiblogi, jossa tarinaa voitaisiin jatkaa.

Aino, Eetu vai Reijoirmeli?

Kun laskettu aika läheni, tulokkaalle piti keksiä nimi. Tehtävä oli täsmälleen yhtä yksinkertainen kuin ihmislapsen ristiminen. Moderniin tapaan sekä museo että Kemianteollisuus ryhtyivät laatimaan omia listojaan, ja sitten vertailtiin.

Kymmenien kandidaattien luetteloista löytyi paljon samoja ehdotuksia, kuten har-

Sorvin ääressä

Tekniikan museolla on erikoinen pulma: se on liian kiinnostava.

Kun taidemuseossa kävijä ainakin periaatteessa tietää ja hyväksyy, ettei *Mona Lisa* sovi kypälöidä, erikoisalojen museoissa on vaikeampi mieltää, että kyse on näyttelyesineistä. Varsinkin jos ne ovat houkuttelevampia kuin laki sallii.

Tekniikan museon aarteiden äärellä kiusaus kiehtovien värkkien ja koneiden intiimiin lähentelyyn käykin usein ylivoimaiseksi. Taannoin esimerkiksi kolmen hiljaisen miehen seurueelle, joka purki näyttelyllä olleen komean sorvin osiin ennen kuin henkilökunta ehti kistaa sanaa.

”Siinä ne sitten sitä ihailivat silmät loistaen!”

”Vaikka se sorvi oli pantu turvaan metalliaidan taakse.”

Suurimpia haasteita myös kemianäyttelyn rakentajille on, miten erotella toisistaan esineet, joihin saa koskea ja ne joihin ei. Onneksi joihinkin saa, ja pitääkin.

monisilta kumppaneilta odottaa sopikin. Mukiinmeneviä työnimiä oli montakin.

Elämän kemiaa, Kemialla kaikille, Arjen kemialla... Yhden hikisen aivoriihen tuskastunut purskahdus *Kamala kemialla* jaksaa jo naurattaa.

Jotkut yrittämät tuntuvat – ainakin jälkikäteen – ”ihan hirveiltä. Niin kuin nyt se *Alvejuuresta öljyyn!*”

Täysosumaa ei kuitenkaan tullut. Tunnelma alkoi jo tihentyä, varsinkin kun näyttelyrakentamisen ohella jokaisen piti hoitaa myös muut työnsä. Merja Vuoren esimerkiksi oli laadittava kutsukortit Hannu Vornamon juhlavastaanotolle. Kemianteollisuuden pitkäaikainen keulahahmo kun täytti pyöreitä vuosia heinähelteillä. Tekstistä piti tietysti jotenkin ilmetä, että kyse on miehestä, jolla on ollut kemialla koko elämä.

”Samassa me katsottiin toisiamme ja tauttitiin heti, että siinä se on”, Marjo Mikkola innostuu vieläkin. ”*Kemialla koko elämä!*”

Viisarit tikittävät

Sitä että aika ei aina kulu samaa tahtia, kemianäyttelyn rakentajien ei tarvitse tarkistaa **Einsteinin** teorioista.

Syyskuun puoleenväliin mennessä takana on reippaat puolittuhatta palaveria ja satatonta virallista muistiotia siitä, mitä pitää tehdä ja on tehty. Hankkeeseen uhrattujen työtuntien määrää ei osaa arvioida kukaan, ja juuri nyt niitä kertyy mittariin entistä kiihkeämpää vauhtia.

Loppusuoralla tahti kiihtyy yhä, ja mitä lähemmäs avajaispäivää mennään, sitä tiuhempaan tikuttavat kellonviisarit, on tullut todistettua empiirisesti. Myös työpäivät venyvät kuin avaruus mustan aukon tuntumassa.

Kantoaika on ollut pitempi kuin afrikanorsun, mutta kohta loiskahtaa vanhassa vesilaitoksessa kuvaannollinen lapsivesi. Millainen tunnelma mahtaa olla h-hetkellä 25. lokakuuta, kun ensimmäinen varpajaisvieras kolkuttaa Pyöreän hallin oveen?

”Odotan kuin nousevaa aurinkoa”, Merja Vuori hihkaisee. Kemian sanansaattaja toivoi hartaasti kehiteltujen ideoiden pääsevän mahdollisimman nopeasti yleisön ja erityisesti nuorison käyttöön. ”Varmasti sitä odotavat jo meidän alan yrityksetkin.”

Museoväen hymyt kysymys saa levenemään.

”Näyttely on valmis ja me väsyneitä.”

”Väsyneitä tai väsyneempiä...”

”... mutta onnellisia!” □

Tekniikan museon Pyöreän hallin näyttely Mitä kaikkea puusta kertoo tarinoita suomalaisesta metsästä. Kemialla koko elämä-kokonaisuutta pystytetään parhaillaan metsänäyttelyn lähinaapuriksi.

Tekniikan museo